

Europos bibliotekos virtualioje parodoje „Mokslas ir mašinos“ pristatomi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos dokumentai

1. Lietuviškosios botanikos terminologijos pradžia

(Kunigo, botaniko Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos rankraščiai)

Tėvas Jurgis Ambrozijus (Ambraziejus) Pabrėža (1771-1849) – kunigas, pranciškonas, gydytojas, botanikas, pirmasis Lietuvos floros tyrinėtojas, XIX a. švietėjas. Parengė apie 50 darbų botanikos tema, tarp jų didžiulį enciklopedinį leidinį „*Tayslius augyminis...*“ („*Augalų sistema...*“), 1843 m. Tai pirmasis originalia rašyba lietuvių kalba (žemaičių tarpe) parašytas botanikos darbas, kuriame aprašyti 643 Vakarų Lietuvos augalai. Veikalas XX amžiaus pradžioje ir viduryje padėjo sukurti modernią lietuvių botanikos terminiją. Be to, Pabrėža sukūrė savą bendrinę rašomąją žemaičių kalbą. Rankraštis 2008 m. įtrauktas į UNESCO programos *Pasaulio atmintis* Lietuvos nacionalinį registrą. Dalis rankraščio (1-223 psl.) publikuota 2009 m. Pabrėža taip pat gydė žmones; iš viso yra išlikę 17 jo rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas. Rašė savotišką filosofinį veikalą „*Ryžtai*“, kuriame susistemindavo gyvenimo principus. Talkino leidžiant istorinius veikalus. Bendradarbiavo su Simonu Daukantu ir vyskupu Motiejumi Valančiumi. Yra likęs negausus literatūrinių veikalų palikimas; žinomi jo eilėraščiai.

Parodoje pristatomi du Pabrėžos darbai – „*Tayslius augyminis...*“ ir „*Waardaa tayslyynee Augimiu ...*“ („*Sisteminiai augalų pavadinimai*“), 1834 m. - rašiniai žemaitiškos augalų pavadinimų ir botaninės terminijos tema, pagalbinė knyga veikalui „*Augalų sistema*“.

2. Žemės ūkio vystymasis XX a. pr.

(Fotografijos ir archyviniai dokumentai iš grafų Kosakovskių giminės archyvo)

Mykolas Stanislovas Kosakovskis (1883-1962) dvarininkas, visuomenės ir politinis veikėjas, Lenkijos diplomatas, bankininkas. Gimė XI.26 Varšuvoje. Baigęs ten realinę mokyklą, studijavo agronomijos mokslus politechnikume Rygoje bei teisę Fryburge (Šveicarija). Nebaigęs mokslų, 1906 m. apsigyveno tėvo dvare Kauno apskr. Vykde įvairias visuomenines pareigas: Ukmergės apskr. taikos teisėjo, buvo Kauno žemės ūkio draugijos tarybos narys, kredito draugijos narys ir kt. Savo Lyduokių dvare skyrė 50 ha žemės ir sumą pinigų Kauno žemės ūkio draugijai, kad ši įkurtų pavyzdinę bandomąją fermą („Felinka“ ūkis). I-ojo pasaulinio karo metu dalyvavo evakuacinėse komisijose, įvairių lenkų organizacijų veikloje Vilniaus krašte, vėliau dirbo diplomatinėje tarnyboje. Nuo 1927 m. iki II-ojo pasaulinio karo ir kurį laiką po karo dirbo bankuose Varšuvoje, Krokuvoje, Poznanėje. Kartu vertė literatūrą finansų ir kredito temomis. Mirė ir palaidotas prie Varšuvos.

Lyduokių dvaras buvo M. S. Kosakovskio rezidencija. 1907 m. dvarą su Felinkos palivarku ir vandens malūnu už 49 630 rublių ir skolų Vilniaus žemės bankui padengimą pardavė Henrikas Voinickis. Dar XX a. pradžioje dvaro rūmai buvo perstatyti pagal St. Peterburgo Dailės akademijos prof. Leontijaus Benua projektą. Reprezentaciniai kambariai buvo gausiai išpuošti, bibliotekoje tilpo keliolika tūkstančių knygų, giminės archyvas. Rūmus supo nedidelis anglų stiliaus parkas. Grafas, būdamas plačių pažiūrų ir remdamasis mokslu, Felinkos ūkyje įkūrė savotišką Varšuvos žemės ūkio akademijos mokomąją bazę, kur vasarą atvykdavo prof. Vaiza, keli studentai, kurie diegė žemės ūkio mokslų naujoves, eksperimentavo. Tuo metu ūkyje buvo pažangiausia technika, visos tuo laiku buvusios žemės ūkio mašinos, padargai, stovėjo gerai įrengta kalvė, ledainė, užveistas bitynas, nauji pastatai. Visa žemė buvo numelioruota, užveistas sodas su geromis vaismedžių ir vaiskrūmių rūšimis, retais augalais. Dvare buvo įvesta elektra, telefonas,

vandentiekis.

Parodoje taip pat pristatomos Stanislovo Kazimiero Kosakovskio (1837-1905) nuotraukos. Jis buvo vienas pirmųjų Lietuvoje fotografijos mėgėjų, kurio nuotraukos dažnai būdavo apdovanojamos parodose.

3. Radiofonas

(Radijo ryšio tarnybos įkūrimas Lietuvoje (1910-1940)).

Radiofonijos Lietuvoje pradžia laikoma 1926 m. birželio 12 d., kai 19 val. Kauno radijo stotis pradėjo transliuoti nuolatinę radiofoninę programą. Iš pradžių redakcija ir studija įsikūrė pačioje radijo stotyje Žaliakalnyje, savarankiškai pradėjo veikti 1927 m. Jam vadovavo Radijo komitetas (Radijo taryba; pirmininkas - Liudas Gira.) Komitetas buvo visuomeninė organizacija. 1929 m. priimamas Valstybės radiofono įstatymas, pagal kurį radiofonas tapo valstybiniu.

Pirmaisiais metais radiofono laidos trukdavo apie 1,5 val. per dieną. Programą sudarė žinios, orų pranešimai, visuomenės veikėjų paskaitos, muzika. Plečiantis programai, atsirado teminės radijo valandėlės, tiesioginės transliacijos iš įvykių, gimė radijo teatras, rengiami literatūriniai vakarai, transliuojamos operos, radijas turėjo savo orkestrą. Pirmuoju radijo balsu tapo žurnalistas Petras Babickas. 1938-1940 m. nuo 6-9 val. iki 10-11 val. per dieną prailgintas transliacijų laikas, įvesta naujų valandėlių, padidintas radijo simfoninis orkestras. Nuo 1938 m. vidurio dalis Kauno radiofono programos buvo transliuojama užsienio klausytojams.

Pirmosios sovietų okupacijos metais radiofonas išliko valstybiniu. Jame buvo įvesta cenzūra ir nuolatinė komunistų partijos kontrolė. 1941 m. vokiečiai užėmė Kauno radiofoną, jis buvo įjungtas į vokiečių radijo tinklą, vėl įvesta cenzūra, imta reguliariai retransliuoti reicho žinių laidas. 1944 m. Radiofonas darbą nutraukė.

Parodoje pristatomi Radiofono darbą reglamentuojantys vyriausybės dokumentai (įstatymai), jo veiklą apibūdinantys dokumentai (taisyklės, posėdžių protokolai, etatų sąrašai), programos, abonentų sąrašai, pajamos, orkestro veiklos dokumentai, darbuotojų nuotraukos.